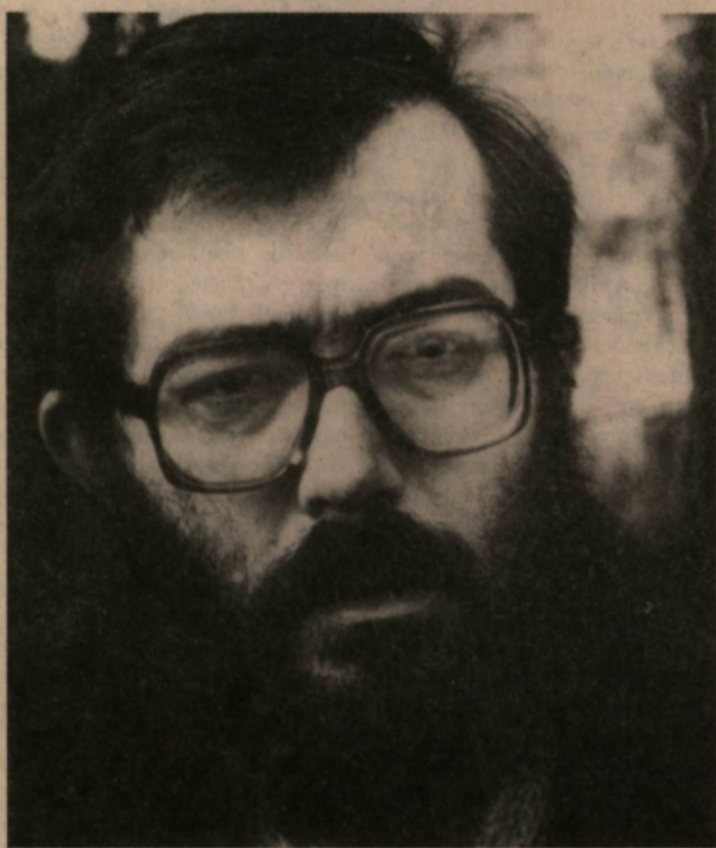

AZ ÉLŐ

BAKA ISTVÁN

Sztyepan Pehotnij testamentuma

Nemrégiben jelent meg a Tiszatáj könyvek sorozatban Baka István, az 1995-ben elhunyt szegedi költő Sztyepan Pehotnij testamentuma című kötete, melyben egyszerre olvashatjuk verseit magyarul, és orosz fordításban. Bár szekszárdi születésű, Baka Istvánt mégis szegedi költőként ismerjük, hisz élete ide kötötte. 1948. július 25-én született és 1972-ben végzett a JATE magyar-orosz szakán. Az orosz irodalommal már korán eljegyezte magát, a gimnáziumban Tolsztojt és Dosztojevszkijt eredetiben olvasta, 1971-ben pedig egy egész tanévet töltött el Leningrádban, ahol elmerült a birodalom sivár és szürke hétköznapjaiban. Első verseit Ilia Mihály jelentette meg a Tiszatájban 1969-ben, első kötete, a Magdolna zápor pedig 1975-ben látott napvilágot. Sztyepan Pehotnij testamentumát először 1994-ben adták ki, és az akkor csak magyar nyelven, műfordításnak tűnő köntösben megjelenő szerepversek széleskörű elismerést arattak, elnyerve az Artisjus Év könyve díját.

A Sztyepan Pehotnij költemények a szerepvers egy magasabb formáját képviselik — a Baka által megteremtett orosz költő egyszerre idegen és ismerős, versei „oroszversek” ugyan, de ott bujkálnak bennük a magyar vonatkozások, az idegenségre utaló jelek. Mint Szőke Katalin a kötet utószavában rámutat, az idegenség már a névválasztásban tetten érhető, Sztyepan Pehotnij ugyanis a költő nevének szándékos félrefordítása. Ez a tendencia többször is felbukkan a könyvben, Baka tehát már az első, műfordításnak álcázott kiadásban is érzékeltette, hogy a „fordítás fordításával” van dolgunk, így érve el azt a kettős érzést, ami a versek képi világát oly idegenné, de mégis közelivé teszi, és amelynek kontextusában élénkebben, és talán szabadabban képes beszélni a már halott Pehotnij szájával.

Ez a kettősség rendkívül megnehezítette a fordító, Jurij Pavlovics Guszev munkáját. Guszev rendszeres kapcsolatban áll a magyar kultúrával, a magyar irodalom egyik legelismertebb fordítója, sokakat ültetett át oroszra Mikszáthtól Pilinszky és Illyésen át Darvasiig, de mivel eddig főleg prózával foglalkozott, nem volt egyszerű dolga. Már érdeklődött egy ideje Baka iránt, és úgy döntött, ha már oroszversekről van szó, belevág. A fordítás nehézsége abban rejlett, hogy egy „orosz” költő verseit kellett átültetni oroszra úgy, hogy ne vesszen el Baka erős metaforákkal telített stílusa, de mindenekelőtt a versek idegensége, hiszen Pehotnij, bármily élénken jelenjen is meg a versekben, csupán egy költői maszk, amit „anyanyelvén” is érzékeltetni kell. Baka oroszverse ugyanis nemcsak versvilág-, de nyelvteremtő közeg is.

A kötet három füzetre oszlik, melyek Pehotnij fejlődésének állomásait szimbolizálják. Az első füzet Baka korábbi verseit tartalmazza, ezekben, bár témájukban és hangvételükben oroszversek, Pehotnij mint szerző még nem jelenik meg. A második füzet már a lírai én, vagyis Pehotnij, az orosz költő bemutatásának van szentelve. Olyasvalakiről van szó, akit lesújtott a hatalmas tekintélyű orosz kultúra elsőkélyesedése, aki elveszett a kegyetlen orosz realitás hétköznapjai ellen folytatott harcban. Ahogy Szőke Katalin írja: „Amit kifejez, nem annyira egyéni, mint inkább kollektív életérzés (...) a banális, kultúráját vesztett szovjet-orosz-magyar „kisvilág” életképei és szenvedéstörténete”. A harmadik füzet már a kiábrándultság és a vereség krónikája, egy olyan fizikai-szellemi koré, mely elbukott ugyan, de méltó utódot nem hozott létre.

Guszev fordítása azért is rendkívül jelentős, mert segíthet Baka rendkívül kifinomult szerepversének és költői maszkjának nemzetközi elismertetésében, az pedig külön szerencsés, hogy orosz az első nyelv, amire Bakát lefordították. A dolog szomorú iróniája, hogy Baka ezt már nem érhetette meg. Csak bízhatunk abban, hogy tudta, versei előbb-utóbb meg fognak jelenni az általa oly szeretett orosz nyelven is.

A kötet bemutatójára április 17-én kerül sor a budapesti Orosz Kulturális Központban, valamint a szegedi Grand Café szentel egy estét a kötet ismertetésének április 11-én, a költészet napján.